

18872
Landsmåls- och Folkminnesarkivet
Uppsala

Dalsland

Raggårds sn

Aronsson, Maria 1947.
ULMA:s frigel. 19 Nödbröd.

12 H. 4^e

18872

Svar till Frågeista 19

Nödbrod

Torkår och frostår voro hårda år då både folk och få saknade föda. Det har nog här någon gång baktats barkbröd men jag har aldrig träffat någon ^{som} gang ätit barkbröd. Mina föräldrar hade aldrig sett det. Barken skall ha varit den innersta vita barken av furan. Slackad hamm och agnar har också blandats i hammen och sådan blandning kallades mällar. När det var sådane år hade man inte heller något foder. Under min levnad har det varit nästan värre för föda åt djuren under hårda år. Att man "brutit lör"

av asp och björk om hösten och han
 händla rakat samman något av fal-
 let lov för att ha sin hjälp under
 vintern åt får och hästar har man
 gjort även under normala tider
 och det har inte varit ovanligt
 att hästgödsel använts åt korna
 Den blandades med agnar och
 hackelse och därpå östes varmt
 vatten som man kanske kokat
 någon potatisröl eller grö uti.
 Något mjöl eller kraftfoder fick
 de inte i de hårda åren. Havren
 som här var det allmänna sä-
 deslaget gick då åt sin föda
 åt människorna. I goda år kun-
 de någon "lättsä" malas åt dju-
 ren och så kunde de få kli och
 småpotatis. Lådane är då fodret

Landsmålsarkivet Uppsala 18872
 M. Aronsson. 1947. RÄGGÅRD

DLS.

Fgl. 19

var litet var det inte ovanligt att
se taklösa Ladugårdar. Takhalv
och Hästgödsel var det nödfoder
som först tillgreps. Man skär och
så ljung och fint björkris. Mossa
och lav var sämre. Omkring 1868
och några år senare hörde jag
omtalas att folk plökat lav
och mossa åt kor men de
kunde blivit sjuka och måste
slaktas för den kunde inte
smältas utan lade sig kvar i
bladmagen. Min farfar "mistade"
två kor en vinter och de
trådde sedan att det berodde
på att de fått leva på lav
och mossa för det fanns så
mycket firnar och jord i
"filten" i bladmagen.

Landsmålsarkivet Uppsala 18872
M. Aronsson. 1947. RÄGGÅRD

DLS.

Frgl. 19

Barken som användes till bröd
 Logs av flera och gick till så
 att en flera fjädes och sågades
 i kubbar. Så skavdes den grova
 barken av och kastades bort
 och det vita som ligger när-
 mast träet Logs tillvara. Den
 hackades i mindre bitar och de
 lades i vatten några dagar
 Det var bra att låta den få ett
 uppkok och så krana ur den
 och lägga den på nytt i kallt
 vatten och sedan åter få ett
 uppkok. Det skulle göra att
 tjäran skulle gå ur så att det
 inte smakade så. Sedan
 sortades barken så att den blev
 "smus Torr" Så barkades den med
 ett "barkstrå" och så mals den

Landsmålsarkivet Uppsala 18872
 M. Aronsson. 1947. RÅGGÄRD

DLS.

Frgl. 19

(K) mals
 smus Torr

från handkvarn. Sedan bakades
 tjocka runda kakor med en
 del riktigt mjöl om det fanns
 det ville annars inte gärna hål-
 la samman. Det gräddades och
 forskades sedan i ugnen. Det
 var ojäst och det gick dåligt
 att skära med kniv för det
 smulades sönder. Det smakade
 bestt och var segt och hårdtug-
 gat.

Till tarbröd eller mjöl lags bå-
 de renlar och grantar. Den ren-
 sades från jord och ris och så
 lutades den i två eller tre dygn
 i vanlig asklut. Man rörde om
 i loven varje dag. Sedan kra-
 mades den ur lutens och la-
 des i rent vatten och fick

stå och draga så länge Lius
vattnet inte hade någon
best smak. Laven kramades
väl ur och vattnen byttes var-
je dag. Denna massa kunde se-
dan användas till soppa till
satt med rötter och potatis el-
ler till gröt eller välling med
satt och mjöl. Om laven forka-
des och gnuggades fint och sik-
tades samman med litet sås
mjöl och kryddades med salt
och kummin blev det rätt gott
bröd så att laven skulle vara
mycket bättre att blanda bröd
med än bark sade min far
men det var ett omständligt
arbete med både bark och
lav innan den kunde ätas

Landsmålsarkivet Uppsala 18872
M. Aronsson. 1947. RÅGGÅRD

DLS.

Fgl. 19

Min mor född 1843 talade om
 att hon vid 10 a 11 års ålder kom
 till en familj som var fattiga. Det
 var en nygift korpare och hans
 hustru. De hade en liten fjäse mjölk
 stäende i bänken som skulle rä-
 ka till sommarföda. Hustrun bör-
 jade plöcka grönsaker av alla slag
 och koka kål av nästa, listel, syra,
 mjässa och allt möjligt så blev
 det potatiskål, rovkål och grönkål
 så fort den blivit färdig. En sådan
 stor kålgryta äts första gången. Till
 nästa måltid spädde kålen och av-
 reddes med mjölk till gröt som äts
 till sur mjölk. Tredje måltiden knä-
 dades mjölk i grötlevan och bakades
 kakor som stektes på glöden och
 äts till sur mjölk. Sådan var kosten

Landsmålsarkivet Uppsala 18872
 M. Aronsson. 1947. RÄGGÄRD

DLS.

Fgl. 19

hela sommaren och när så flickan
kom ut i skogen åt hon där de
spåda skotten av fur och gran
= (furevorter och granvorter), samt
gökesyra, mellersock och ärteknipp
(syra, mjälla och götkärt) samt bär-
kört lius bären blev mogna. Lä-
dan föda blev hård att smälta för
barnmagen. Hon ontalade att
hon hade sådana magplågor att
hon kröp ut efter turorna och
kräktes.

Själv kommer jag inte ihåg att
det varit så svårt för föda
att de behövt blanda brödet
med varken bark eller agnar
men det har nog ändå varit
rätt svårt ibland isynnerhet
när frosten kommit tidigt

Det bröd som förr utgjorde den
 huvudsakliga delen av födan här
 bestod av havremjöl. Av detta
 bakades stora tunna kakor av
 70 a 80 cm. diameter och tunna
 som lör som stektes hårt. Den nu
 havren frusit så blev degen inte
 itrog så att den kunde bakas ut.
 Då fick man hitta på något för
 att få degen segare och jag min-
 nes att de bakade linfrö och silade
 av det sega spadet och blanda-
 de i degen för att den skulle
 bli segare. Potatis mosades också
 sönder och blandades i degen
 och därutav blev brödet myc-
 ket gott. Man rev råa potatis
 och blandade i det mjuka
 brödet för att det skulle jäsa

Det var svårt med samfärds-
medlen här. Vid nödåret 1868
var det rågt att få i stån sådes
det. Det var visst någon som
samlats för att delas ut bland
behövande men den fick hem-
tas där. Här hade vi set mie-
lits staden och för dem som
inte hade häst själva var det
svårt att få något därifrån.
Mina föräldrar fick inget. Jag
tror inte heller att de fick nå-
got till skänks någon utan de
måste köpa det dyrt och så prak-
ta det den långa vägen. Jag hö-
rde talas om att det samlades
lar av träd som dels kokades
som kål och dels blandades
i bröd. Detta var på vintern

Landsmålsarkivet Uppsala 18872
M. Aronsson. 1947. RÅGGÄRD

DLS.

Fogl. 19

om sommaren kokades kål av nästan allt grönt. Låden blev så kort och tunn så den kunde inte skäras varken med tje eller "skära" utan den plockades upp från många ställen ontaras en kvinna född 1858. När de så plockat ihop en verk hackades axen av och hela "blommet" mals till bröd och "rotten" fick bli till kreatursföda och det förlag inte mycket. Kål, rovkål och rötkål användes allmänt till föda även i normala år. Så fort bladen blivit så stora att de kunde nyppas av börjades härmed och bladen kokades hela i saltat vatten eller köttspad. När de blev något större "korvades" {hackades}

Landsmålsarkivet Uppsala 18872
M. Aronsson. 1947. RÅGGÄRD

DLS.

Fgl. 19

de och kokades och kallades
då "blåkal". När rotkalen sedan
tog upp om hösten skars kalen
av och hängdes upp och torka-
des för att sedan framföres vin-
tern lieredas och kallades då
"torckkal".

Råggårda den 7 juli 1944

Maria Aronsson